

Волков Дмитро Васильович –
заступник начальника управління
внутрішньої безпеки в АР Крим Служби
внутрішньої безпеки ГУБОЗ МВС України,
здобувач Київського національного
університету внутрішніх справ

Заходи протидії корупції у навчальних закладах МВС України

У статті розкриваються проблемні питання корупції у навчальних закладах МВС України, пропонуються заходи щодо її протидії.

Сучасний період розвитку української держави пов'язаний як з необхідною реформою його правових основ, так і з подальшим розвитком цивільного суспільства, демократичної держави, стабілізацією ринкової економіки. Здійснювані в Україні соціально-економічні перетворення обумовлюють, зокрема, необхідність подальшого проведення реформи в органах внутрішніх справ як одного з основних напрямів забезпечення інтересів національної безпеки і зміцнення законності та правопорядку в країні.

Разом з демократичними інститутами, що розвиваються в Україні, останнім часом у зв'язку з політичною, фінансовою та економічною кризою спостерігається значне зростання злочинності із залученням до сфери правопорушень осіб, які залишилися без роботи. Адже поступове погіршення всіх сторін життя народу в період кризи – об'єктивний, але невідворотний процес. Одночасно із зростанням злочинності істотно знецінюються грошові кошти населення, в т. ч. і співробітників міліції, порівняно з літом 2008 року у валютному еквіваленті кожен співробітник втратив приблизно третину зарплати. У той же час у поточному році відбулося значне зростання цін на продукти харчування і промислові товари, що також негативно впливає на споживчі можливості співробітника міліції і не завжди забезпечує нормальне існування сім'ї правоохоронця.

У таких умовах істотно зростає навантаження на співробітників міліції, що пов'язане із погіршенням криміногенної ситуації в країні з одного боку, і зменшенням матеріальної мотивації до виконання службових обов'язків – з іншого. Все це створює умови для збільшення мотивації до корупційних проявів у середовищі правоохоронців, погіршення можливостей відбору кандидатів для проходження служби в органах внутрішніх справ і зростання прийняття на службу осіб за негативними характеристиками.

Вища школа не ізольована від суспільства, і сподіватися на те, що в корумпованому суспільстві може існувати некорумпована освіта, наївно. Корупція існує на всіх рівнях: під час прийому, професійної діяльності викладачів, матеріально-технічного забезпечення, під час захисту дисертацій, ліцензування й акредитації.

Навчальні заклади МВС України не стали виключенням у цьому негативному процесі. Адже тут також є можливість вчиняти корупційні діяння, основними напрямками є незаконне отримання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг уповноваженими особами за сприяння у незаконному вступі до навчального закладу, проведення з порушенням чинного законодавства тендерів на закупівлю

товарів чи отримання послуг, протиправна здача в оренду приміщень навчального закладу, прикриття порушень фінансового характеру тощо.

Так, прокуратурою Івано-Франківської області порушено кримінальну справу стосовно начальника однієї з кафедр Прикарпатського юридичного інституту Львівського державного університету внутрішніх справ. Він обвинувачується в тому, що вносив до табелів обліку робочого часу викладачів завідомо неправдиві відомості про вихід на роботу доцента кафедри, який у трудових відносинах із навчальним закладом не перебував. Нараховану в такий спосіб заробітну плату він отримував та звертав на свою користь [1].

Боротьба з корупцією у вищій освіті – нагальна проблема сьогодення. Якщо ці процеси будуть зростати, нація втратить своє майбутнє. Якщо навчальний заклад не в змозі сформувавши у курсантів такі риси, як чесність, порядність, якщо можна придбати за гроші оцінку і диплом, то такі ж самі принципи будуть привнесені такими “фахівцями” і майбутніми керівниками в практичну діяльність органів внутрішніх справ. Адже у суспільстві, особливо серед молоді, сформувався культ грошей і влади, а не культ розуму і знань. Про це свідчать соціологічні дослідження, що були проведені в Кременчуцькому державному політехнічному університеті серед студентів четвертого курсу. Тільки 25 % респондентів зазначили, що хочуть стати висококваліфікованими фахівцями, а 20 % – високоосвіченими, культурними людьми. Таким чином, диплом, а не знання потрібні більшості студентів [2].

Основними причинами корупції у вищій освіті, що також характерні й для навчальних закладів МВС України, є:

1. Низький рівень оплати праці при одночасному великому обсязі навантаження, недостатні можливості для самореалізації високоосвічених людей призводять до спокуси поповнити свій бюджет шляхом академічної корупції.

2. Певна частина студентів не хоче докладати зусиль для набуття знань і шукає шляхи незаконного отримання позитивної оцінки за екзамен, курсову роботу, диплом тощо, провокуючи своїми діями викладачів. Є потреба в отриманні такої послуги та одночасно виникає цей ринок послуг: виготовлення курсових, дипломів, контрольних робіт, репетиторство (як приховане хабарництво), коли викладач надає додаткові платні консультації своїм студентам, і відкрите хабарництво, коли залік чи іспит має свою вартість.

3. Більшість студентів мовчки потурає такій ситуації. Усі спроби отримати інформацію через телефони довіри, скриньки, включення представників студентів до вчених рад, приймальної комісії поки що реальних результатів не дають. Ніхто відкрито прізвища хабарників не називає [3].

Вказане питання набуває особливої гостроти на сучасному етапі, у зв'язку з обмеженими можливостями вирішення соціально-економічних проблем співробітника міліції, адже як зазначалося вище, фінансові можливості МВС України стали надто обмежені.

Саме тому зростає роль профілактичної роботи виховного і організаційно-правового характеру, а також інших способів впливу на постійний склад навчальних закладів МВС України з метою недопущення вчинення ними корупційних дій.

Напрями виховного характеру включають весь арсенал заходів, засобів і способів, що вироблені наукою і практикою виховання людини. Тому важливим заходом попередження корупційних діянь є виховно-педагогічні дії до підлеглих. Розглянемо ті з них, які найтісніше пов'язані з попередженням корупційних дій у навчальних закладах МВС України.

Зміцнення дисципліни і попередження правопорушень серед постійного складу навчальних закладів МВС України повинні поєднуватися з рішучою боротьбою з аморальними, неправомірними і злочинними діями керівників різних ланок навчального закладу МВС України, бо ці випадки, стаючи відомими підлеглим, прямо

і безпосередньо обумовлюють їх протиправні діяння. Раннє попередження корупційних дій, а також інших правопорушень можливо лише за індивідуального підходу. Уміння зрозуміти підлеглого в конкретній життєвій ситуації і передбачати його можливу поведінку, що відхиляється, – ключ до вибору потрібних виховних дій. Використання в цій роботі наукових знань по психології, педагогіці, кримінології, праву допомагає керівнику учбового підрозділу успішно та ефективно вирішувати багато питань, у тому числі й своєчасно передбачити і попередити можливу протиправну поведінку.

Істотна роль у попередженні корупційних правопорушень співробітників органів внутрішніх справ належить заходам *організаційно-управлінського характеру*. Строге дотримання статутних вимог в організації життя, побуту і діяльності учбового закладу МВС України є найважливішим організаційним заходом щодо попередження таких правопорушень серед співробітників міліції. Досягти організованості, дисципліни і порядку не можна лобовими вимогами. Це досягається організацією порядку усюди, де живуть і працюють співробітники міліції. Борючись за зміцнення службової дисципліни і порядку, керівництву навчального закладу слід вказати на строге дотримання правового положення співробітника, на прояв постійної турботи про здоров'я, харчування, матеріально-побутові умови життя особового складу, вивчення і задоволення його правомірних потреб.

Цілеспрямована індивідуальна виховна робота вимагає від безпосередніх начальників й інших осіб, які беруть участь у виховному процесі, знати, як впливати на ту або іншу людину в тій чи іншій ситуації, різні методи дії (переконання, повчання, накази про покарання) і як сприймаються ними ці дії (упереджено, критично, негативно і т. ін.). Уміння зрозуміти підлеглого в конкретній життєвій ситуації – ключ до вибору потрібних виховних дій. А це означає, що вихователь повинен не тільки володіти певними теоретичними знаннями, але й поступово вивчати підлеглих, бути в курсі всього їхнього життя підлеглих.

Соціальний контроль за протиправною поведінкою – один із ефективних організаційно-управлінських засобів профілактичної дії. Його не можна зводити до безпосереднього спостереження (нагляду) за особовим складом. Це малоефективно і навіть шкідливо. Елементами сучасного соціального контролю в навчальному закладі МВС України можуть бути:

а) науково обґрунтовані і правові норми, що викладені в наказах, статутах, положеннях, інструкціях (нормативний елемент);

б) реальний рівень контролю за дотриманням підлеглими цих норм з боку керівництва навчального закладу МВС України і необхідність запровадження практики стимулювання і примушення до виконання діючих положень (організаційний елемент);

в) громадська думка, очікування, оцінки і думки про дотримання діючих норм, що формуються в навчальному закладі МВС України (соціально-психологічний елемент);

г) індивідуальне відношення співробітника міліції до правової і протиправної поведінки (психологічний елемент).

Послідовне проведення в життя принципу невідворотності відповідальності за вчинене правопорушення також є необхідним організаційно-дисциплінарним заходом попередження корупційної поведінки співробітника міліції. У цих цілях необхідна постійна боротьба з відхиленнями в дисциплінарній практиці і особливо з безкарністю. Вона може бути результатом безконтрольності підлеглих, потурання і халатності деяких керівників навчальних закладів МВС України, які не вживають необхідних заходів до порушників дисципліни; результатом зловживань самих керівників, які з різних причин (найчастіше із-за спонукань, кар'єристів) приховують провини своїх підлеглих. Проте, чим би не визначалося порушення принципу

невідворотності відповідальності, воно підриває основи дисципліни. Безкарність за провину, як правило, відкриває шлях до більш небезпечних і кримінально караних діянь. Йдеться не про строгість або жорстокі покарання. Важлива реальна та адекватна реакція на протиправну поведінку співробітника міліції.

Давно відомо, що навички правомірної поведінки, звичка завжди і в усьому поступати відповідно до норм закону формуються у людини не тільки і не стільки під дією слів, переконань, скільки під впливом прикладу оточуючих її людей, і в, першу чергу, керівника навчального закладу МВС України та його структурних підрозділів. Тому будь-який вчинок керівника, що відображає його відношення до права, треба розглядати під кутом зору тієї виховної дії, яку він чинить щодо підлеглих.

Особливе місце в попередженні корупційних правопорушень в навчальних закладах МВС України належить *кримінально-правовим заходам*. За вчинення корупційного діяння особа повинна нести особисту відповідальність. Її не можна перекладати на керівництво навчального закладу МВС України, провокуючи їх до приховування. Керівник повинен нести відповідальність за прямі упущення по службі, які реально сприяли здійсненню корупційних діянь його підлеглими, але за умови, якщо буде доведена, а не презюмована (за принципом начальник за все відповідає) його особиста провина. І ця відповідальність повинна бути відповідна його об'єктивним і суб'єктивним можливостям. Інакше окомилування ніколи не буде знищено, а співробітники міліції ніколи не придбають відчуття невідворотної особистої відповідальності за свою поведінку.

Ефективність попередження нових злочинів за допомогою кримінально-правових засобів залежить від змісту кримінальних законів, рівня правозастосовчої діяльності та якості роботи органів прокуратури. Саме зміст законодавства і його правильне застосування слідчими, прокурорами і судами створюють правову атмосферу навчальних закладах МВС України.

Позитивний вплив на формування правосвідомості співробітників міліції завдає регулярна інформація про практичну діяльність правоохоронних органів відносно розслідування та розгляду кримінальних справ. Інформація про застосування кримінальних законів до правопорушників виробляє у морально нестійких співробітників міліції переконання в невідворотності кримінального покарання за здійснення суспільно небезпечних посягань. Це переконання є одним із дієвих чинників, сприяючих виробленню стійкої правомірної поведінки.

І знову: йдеться не про жорстокість, а про невідворотність відповідальності. В той же час слід пам'ятати, що кримінально-правові заходи не усувають соціальних причин корупційної поведінки. Вони впливають лише на психіку людей, стимулюючи належну поведінку, або загрозою неминучого покарання утримують її від суспільно небезпечної поведінки. Перебільшення значення кримінальної репресії перемикає увагу із соціально-організаційних напрямів по усуненню причин корупції на практику застосування кримінального закону, що є мало продуктивним.

Профілактична робота з попередження корупційних правопорушень серед співробітників міліції в навчальних закладах МВС України не вичерпується сказаним. Важливо, щоб попереджувальна робота була конкретною. А це означає, що її слід будувати не на механічній реалізації розглянутих напрямів, а на повсякденному вивченні причин корупційних дій та інших правопорушень. Вони мінливі. Адекватно їх змінам повинна мінятися і профілактична робота. Тільки при здійсненні конкретних, цілеспрямованих і комплексних заходів попередження злочинів можна розраховувати на певні успіхи [4].

Серед інших організаційних заходів попередження корупційних правопорушень у навчальному закладі МВС України пропонується, зокрема:

1) Призначити відповідальних керівників (не нижче заступника начальника підрозділу) за організацію роботи з попередження корупційних проявів серед підлеглих працівників, понести відповідні зміни до розподілу їх функціональних обов'язків.

2) У разі визнання судами працівника навчального закладу МВС України винним у вчиненні корупційного діяння проводити службові розслідування. Ретельно вивчати причини та умови, що призвели до вчинення зазначеного правопорушення, визначати роль безпосереднього керівника в недопущенні корупційних дій серед підлеглих. Копії висновків службових розслідувань та інформацію про покарання винних у вчиненні корупційних діянь направляти до СВБ ГУБОЗ МВС України для подальшого реагування.

3) Щомісячно розглядати на ректоратах навчального закладу МВС України результати проведених заходів щодо попередження корупційних проявів серед працівників.

4) У разі складання протоколу про корупційні діяння щодо працівника навчального закладу МВС України, негайно розглянути вказане питання на засіданні атестаційної комісії.

5) Вжити заходів щодо посилення контролю за діяльністю керівників з організації індивідуально-виховної роботи з особовим складом, підвищення його професійного, освітнього, правового та культурного рівнів.

6) Активізувати роботу рад зборів, рад наставників, профспілок щодо попередження протиправних дій серед особового складу.

7) Забезпечити в навчальних закладах МВС України функціонування “анонімних поштових скриньок”, “телефонів довіри та гарячої лінії” в підрозділах з оприлюдненням їх номерів, через які можна надавати інформацію про негативні факти в діяльності навчального закладу, висловлювати пропозиції щодо покращення роботи підрозділів навчального закладу, особливо в період проведення конкурсних випробовувань. Створити з числа найдосвідченіших працівників навчального закладу групи для перевірки отриманої інформації.

8) Провести індивідуальні співбесіди з членами приймальної комісії щодо суворого дотримання вимог нормативних актів, що регламентують порядок організації відбору і прийняття на навчання до навчальних закладів МВС України, організації проведення конкурсних випробовувань, виключення неділових стосунків з абітурієнтами та родичами останніх;

9) Посилити пропускний режим на територію навчального закладу та його структурних підрозділів з метою обмеження доступу осіб, не задіяних у роботі приймальної комісії до місць безпосереднього проведення конкурсних випробовувань.

10) Не допустити включення до складу приймальної комісії осіб, близькі родичі, яких вступають на навчання.

11) Внести зміни до навчальних програм і тематичних планів навчальних дисциплін та спеціальних курсів: “Кримінального права”, “Кримінального процесу”, “Кримінології”, “Правової статистики”, “Адміністративної діяльності”, “Оперативно-розшукової діяльності”, передбачивши обов'язкове вивчення нормативних документів з питань боротьби з корупцією.

12) Керівництву навчального закладу МВС України взяти на особистий контроль вжиття заходів дисциплінарного впливу до осіб, які вчинили правопорушення чи своєю діяльністю або бездіяльністю сприяли їх вчиненню, щодо подальшого просування їх по службі, направлення на навчання, нагородження та грошове преміювання.

13) Забезпечити вивчення особовим складом навчального закладу МВС України законодавчих актів України з питань попередження корупційних правопорушень у системі професійної та службової підготовки.

Зазначені заходи, на нашу думку, сприятимуть зниженню рівня корупції у навчальних закладах МВС України та підвищенню рівня підготовки кадрів для оперативних, слідчих та інших підрозділів органів внутрішніх справ як в плані їх професіоналізму, так і моральних якостей.

Список використаних джерел

1. *Протидія хабарництву і корупції у навчальних закладах*. Інтерв'ю Генерального прокурора України Олександра Медведька // *Голос України*. – 2008. – 18 липня. – № 134 (4384).

2. *Фарина С.Я.* Соціалізація студентської молоді в аксіологічному вимірі // *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної освіти: Збірник наукових праць / За ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО та О.Г. РОМАНОВСЬКОГО*. – Ч. 1. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2002. – С. 283–284.

3. *До проблеми корупції у вищих навчальних закладах України*. Виступ ректора Кременчуцького державного політехнічного університету М.В. Загірняка. Електронний ресурс: <http://www.fulbright.org.ua/62_8_u.html>.

4. *Про Концепцію подолання корупції в Україні “На шляху до доброчесності”*. Указ Президента України від 11 вересня 2006 року // *Урядовий кур’єр*. – 2006. – 20 вересня. – № 175.

The article is dedicated to the problems of corruption in the educational institutions of the MIA of Ukraine, the measures of counteraction corruption are proposed.

© Д.В. Волков, 2008